

számlakészítéshez kerülnek. A rendszer képes a munkafolyamat figyelésére, követésére, és kívánságra tájékoztatja a megrendelőt.

A CISTI tapasztalatai az EDDS üzemével

A rendszer üzemével felmerül néhány probléma. Gondok lehetnek az Interneten keresztül kapott rendelésekkel, mert a hálózat heterogén, nem központilag ellenőrzött működése folytán bizonyos rendelések elveszhetnek (sok közbenső fázis van). Ezért nem tudja a CISTI garantálni az Interneten elküldött megrendelések vételét és teljesítését. Másik probléma a megrendelő formátumok eltérése volt. Végül figyelembe kell venni a copyrightjogokat, ha az ügyfelek copyright-tiszta másolatokat igényelnek.

A CISTI tapasztalatai azonban általában kedvezőek, a másolatküldés megbízhatósága, pontossága magas színvonalú. Megmutatja az erőfor-

rás-megosztás leghatékonyabb módszerét a könyvtárak között, nagy távolságokra is. A nagy könyvtáraknak és dokumentumküldő szolgálatoknak a CISTI EDDS rendszeréhez hasonló szolgáltatásokat célszerű bevezetniük a nagy tömegű dokumentumküldésre, ahol számít az átfutási idő, a magas fokú megbízhatóság és az ügyfelek tájékoztatása. A rendszer kifejlesztése elég költséges, ezért megfelelő mértékben kell árbevételét produkálnia. A kisebb mértékű dokumentumszolgáltatáshoz és a baráti könyvtárközi kölcsönzéshez elegendő a kisebb teljesítményű, olcsóbb rendszer is, mint amilyen az Ariel.

/BRANDRETH, M.–MacKEIGAN, C.: Electronic document delivery – Towards the virtual library. = Interlending & Document Supply, 22. köt. 1. sz. 1994. p. 15–19./

(Roboz Péter)

A könyvtár-automatizálás helyzete Oroszországban

Az orosz könyvtárak kezdettől fogva nagy figyelmet fordítottak az automatizálásra, a szolgáltatási minőség és színvonal emelésének egyik fő eszközét látták benne. A fejlődésben jelentős előrelépést jelentett a személyi számítógépek és különböző szoftverek megjelenése. A következőkben áttekintjük az ország legjelentősebb könyvtáraiban elért eredményeket és a folyó munkákat.

1. Orosz Nemzeti Nyilvános Tudományos és Műszaki Könyvtár (a volt GPNTB SZSZSZR)

Az egyik legátfogóbban automatizált könyvtár. Korábban az NTMIR több alrendszerének is vezető szerve volt. 1985-től ellátja az Össz-szövetségi (Orosz) Központi Katalógus funkcióját. Ez jelenleg három adatbázisból áll: külföldi könyvek, külföldi időszaki kiadványok, nehezen hozzáférhető hazai irodalom. Az adatbázisok együttesen 600 ezer rekordot tartalmaznak. A katalógus építésében több mint 1000 könyvtár vesz részt a volt szovjet tagköztársaságokból, amelyek jelenleg független államok intézményeiként folytatják az együttműködést az UAP-elvek megvalósítása érdekében.

A könyvtár nagyszámítógépes rendszere ESZR gépekre és a CDS/ISIS szoftverre épül. A könyvtár állományának online katalógusa, a könyvtárközi kölcsönzés és egy sor más alrendszer a helyi PC ARCNET/NETWARE hálózaton érhető el. A többi személyi számítógépen problémaorientált és egyéb helyi adatbázisokat kezelnek.

A távhozzáférést biztosító rendszer két részből áll, az online keresésből és az elsődleges források rendeléséből. Mindez kapcsolt telefonvonalon, 300–2400 baud sebességű csatornákon bonyolódik le, EC TEL távadatfeldolgozó processzor igénybevételével és a CICS programcsomag irányítása mellett. A problémaorientált és egyéb adatbázisok kereséséhez és a rendeléshez az IBM P-386 PC-t használják. A könyvtár tervei között szerepel az online katalógus hozzáférhetővé tétele a távoli felhasználók számára. Ezenkívül a könyvtár benne van az RELCOM e-mail hálózatban is.

A könyvtár automatizált rendszerei:

- az orosz könyvtárak által beszerzett tudományos-műszaki irodalom Orosz Központi Katalógusa;
- publikált algoritmusok és programrendszerek állományának bibliográfiai rendszere, amely (a folyóiratcikkek is beleértve) az elsődleges források analitikus leírását tartalmazza;
- ipari katalógusok és nem publikált fordítások információkereső rendszere;
- a könyvtár új beszerzéseinek automatizált feldolgozása, és a könyvtár állományának online katalógusa;
- a legnagyobb könyvraktár irányítórendszere;
- a könyvtárközi kölcsönzési és másolatszolgáltatási igények teljesítésének ellenőrző rendszere;
- vonalkódos azonosítóval működő felhasználói kiszolgáló rendszer a fizikai-matematikai-informatikai olvasóteremben;
- komplex desktop kiadói rendszer;

- specializált és problémaorientált adatbázisok rendszere, elektronikus kiadványok és tudományos-műszaki-üzleti kézikönyvek állománya;
- táv-adathozzáférési rendszer a könyvtár információs forrásaihoz;
- automatizált felhasználói rendszer, beleértve a CD-ROM szolgáltatást is.

A tervek között szerepel a LIBER (Franciaország) és az ALEPH (Izrael) rendszer beszerzése; mindkettő kompatibilis lesz a CDS/ISIS-szel. Az alapvető csereformátum a UNIMARC.

2. Állami Orosz Könyvtár (a volt Lenin Könyvtár)

Az ország első és legnagyobb nemzeti könyvtára. A Központi Katalógus egyik fő résztvevője. A könyvtár online katalógusát Hewlett-Packard miniszámítógépen futó VTLS rendszer támogatja, amely azonban nem tartalmazza az összes könyvtári funkciót. Automatizáltan készülnek a külföldi beszerzések katalóguscédulái, adataikat pedig mágnesszalagon továbbítják a Központi Katalógusba. A hazai és a volt szovjet tagköztársaságok irodalmát hagyományos módszerekkel dolgozzák fel.

A könyvtár kezeli az Orosz Kulturális Minisztériumhoz tartozó kutatóintézetek által beszerzett külföldi irodalom központi katalógusát. Legfontosabb adatbázisai: hazai időszaki kiadványok előfizetése, nemzetközi könyvtárközi igények továbbítása, legtöbbször igényelt cikkek teljes szövege. Elindult egy retrospektív konvertálási program és a CD-ROM adatbázisokból történő információszolgáltatás. A könyvtár egy komplex automatizált rendszer kifejlesztésére készül.

3. Szentpétervári Orosz Nemzeti Könyvtár (a volt Saltykov-Šedrin Könyvtár)

Ez a második nemzeti feladatkörű könyvtár jelenleg még hagyományos módon küldi adatait a Központi Katalógusba. Helyi Ethernet-hálózata 15 személyi számítógépből áll, amelyeken a CDS/ISIS/M programrendszer fut. A számítógépesítés kísérleti szintjén működik a nemzetközi könyvcserre, a normatív-műszaki dokumentumok gyűjteménye, az autoreferátumok feldolgozása stb. Folyamatban van a *Külföldi könyvek* (automatizált gyarapítás, feldolgozás, olvasószolgálat), a *Hazai periodika* és a *Külföldi periodika* (automatizált előfizetés és nyilvántartás) alrendszerek fejlesztése.

4. Az Orosz Tudományos Akadémia Szentpétervári Könyvtára

Az ország ugyancsak egyik legnagyobb könyvtára az emlékezetes tüzeset után kanadai támogatásként kapott egy GEAC-800 számítógé-

pet a hozzá tartozó GLIS könyvtári-információs rendszerrel együtt. Ennek segítségével folyik a beszerzés, a feldolgozás, (részlegesen) a vezetés, a megelőző konzerválás és a publikálás.

Emellett a könyvtár rendelkezik még CDS/ISIS, Pro-Cite, dBase programrendszerekkel is. Fejlesztés alatt áll a belső és az online katalógus. A Központi Katalógusba a szolgáltatás hagyományos cédulákon történik. Belső és csereformátumként a UK MARC szolgál.

5. A Tudományos Akadémia Természettudományi Könyvtára

A könyvtár egyszersmind az akadémiai könyvtárak hálózati központja. A hálózat több mint 250 tagkönyvtárával együttműködve közös katalógust épít. Az AS-NAUKA rendszer harmadik szintjét futtatja ESZ-1022 számítógépen és számos személyi számítógépen. A rendszer összetevői: *Serial* (folyóirat-rendelés és a külföldi folyóiratok online katalógusának kezelése), *Book* (újjonnan beszerzett könyvek feldolgozása), *Management*. További rendszerek: *SOCHI* felhasználói rendszer, több *Dialog-MB* rendszerű problémaorientált adatbázis és online katalógus.

6. Állami Orvostudományi Könyvtár

Az egyik legnagyobb orosz szakkönyvtár, az orvostudományi könyvtárak hálózati központja. Az itt használatos DIT-IBIS automatizált rendszer több mint 30 személyi számítógépből áll, a feldolgozást a CDS/ISIS/M támogatja. Főbb funkciói: gyarapítás, katalógizálás, keresés, másolatrendelés, nyilvántartás, kiadói tevékenység. Az orvostudományi szekció felelőse a Központi Katalógusba történő szolgáltatás terén.

7. Központi Mezőgazdasági Könyvtár

Az ágazati szakkönyvtárak között szintén jelentős intézmény. A Központi Katalógusba történő szolgáltatásban a mezőgazdasági szekció felelőse. A szolgáltatás egyelőre még hagyományos úton folyik. Az automatizáláshoz az Inforsistema cég MARK rendszere mellett döntött, amelyet egyébként 300 orosz és hajdani szovjet egyetemi könyvtárban is használnak. Novell-hálózata 15 személyi számítógépből áll. Input-output formátuma a US MARC.

8. A Moszkvai Egyetem Kutatókönyvtára

Az egyetemi könyvtárak sajnálatos módon nem vesznek részt a Központi Katalógusban, és általában nincs saját hálózati-alrendszerei szintű katalógusuk sem. Közülük a Moszkvai Egyetem Kutatókönyvtára fejlett információs technológiájával emelkedik ki. NETWARE helyi hálózatának 50

munkaállomása van IBM-486 fájlserverrel. A katalógus 50 ezer rekordot tartalmaz. Formátumként a US MARC szolgál. Kiépítés alatt áll a távhozzáférés, többek között a helyi online katalógushoz.

9. Novoszibirszki Állami Nyilvános Tudományos és Műszaki Könyvtár

Az Orosz Tudományos Akadémia Szibériai Tagozatának könyvtára, egyszersmind Szibéria és a Táv-Kelet könyvtári-információs központja. Az IBM-370-nel kompatibilis gépén nagy adatbázisok online elérését biztosítja. Vannak e-mail csatornái is. Automatizált tájékoztató-bibliográfiai szolgáltatásokat nyújt.

10. Ušinskij Állami Pedagógiai Könyvtár

Az Állami Nyilvános Tudományos és Műszaki Könyvtár által kifejlesztett CDS/ISIS/M alapú rendszert vette át a külföldi folyóiratok feldolgozására. Tervezi e rendszer alkalmassá tételét más dokumentumtípusokra, illetve a pedagógiai tárgyú cikkek teljes szövegének és leírásának tárolására is.

Végül a LIBNET-ről, az orosz nagykönyvtárak hálózatának projektjéről: hat moszkvai könyvtár vesz részt benne (az Orosz Nemzeti Nyilvános Tudományos és Műszaki Könyvtár, a Moszkvai Egyetem Kutatókönyvtára, a központi orvostudományi, történelmi, mezőgazdasági és természettudományi könyvtár). Célja a hálózati környezet megteremtése a nagykönyvtárak állományának hatékonyabb felhasználására. Konkrét céljai:

- online és kötegelt üzemmódú hozzáférés a hat könyvtár állományához és az Orosz Központi Katalógushoz;
- a külföldi irodalom koordinált beszerzése;
- könyvtárközi kölcsönzés keretében a távrendelés;
- adatcsere és a közreműködő könyvtárak adatbázisainak elérése, csatlakozás a belföldi és külföldi hálózatokhoz;
- korszerű automatizált információs technológia a könyvtári állomány alakításához, feldolgozásához és hasznosításához.

/SHRAIBERG, Y. L.: The state of library automation in Russia. = *Microcomputers for Information Management*, 10. köt. 4. sz. 1993. p. 293-310./

(Viszocsekné Péteri Éva)

Adatbázis-certifikálás Oroszországban

Noha az utolsó szovjet évtizedben – nevezetesen 1978 és 1988 között – „nagy küzdelmet vívott mindenki a minőség javításáért”, alig sikerült valami eredményt is elérni. Az információ szakterületén sem volt ez másként, az évtized alatt e témakörben született 1200 cikk és tanulmány ellenére. Ezért Oroszországnak az információs világpiacon még ma is felettébb jelentéktelen „standja” van csak. Információs termékei, közöttük adatbázisai minőségben, megbízhatóságban messze elmaradnak az azonos nyugati termékek mögött.

A fokozatos felzárkózást az adatbázis-certifikálás rendszerének kiépítésével lehetne – kellene – elősegíteni. Erre annál is inkább szükség van, mivel az orosz adatbázis-termelés mennyiségileg immár eléggé tekintélyes. 1993-ban mintegy 20 ezernyi adatbázist tartottak számon az országban. Az adatbázisok egynegyedét érdemesítené arra a tematikája, hogy „kilépjen a világpiacra”.

A sikeres debütálásnak azonban előfeltételei vannak. Egy-egy ilyen „karrierre” aspiráló adatbázissal kapcsolatban ui. tanúsítani kell, hogy

- megfelelő dokumentációval rendelkezik,
- kompatibilis a dokumentációban rögzített műszaki és programeszközökkel,

- alkalmas a használói feladatok elkerülhetetlen komplexumának a megoldására,
- a megkívánt minőségű információkat tartalmazza.

A certifikálási rendszer (sistema sertifikacii baz dannyh = SSBD) „nyélbe ütése” egyébként megkezdődött az Informregistr nevű nyilvántartással kombinálva.

Az elképzelések szerint a rendszer működésének

- el kell kerülnie a kötelező jelleget, azaz biztosítani kell igénybevételeiben az önkéntességet;
- függetlennek kell maradnia;
- csak az ISO-szabványok követelményeit szabad érvényesítenie.

Az ISO-szabványokhoz való maradéktalan igazodás egyszersmind azt is jelenti, hogy mindenekelőtt a GOST-szabványokat kell hozzáigazítani az előzőkhöz, illetve egy sor ma még hiányzó GOST-szabványt kell „tető alá hozni” az ISO-hoz való igazodással.

Több szabvány fenti értelmű korszerűsítése máris megtörtént, ám 1993 és 1995 között még több mint 20 adatbázissal kapcsolatos szabvány és normatív dokumentum elkészítésére és elfogadására van múlhatatlanul szükség.